

ŁUKASZ ROSIAK

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

SPOŁECZNE KOSZTY NIEALIMENTACJI

I. WSTĘP

Należy wskazać, że każdy przypadek braku uiszczania alimentów¹ stanowi zaburzenie porządku społecznego otaczającego nas świata. Wszyscy obywatele są pośrednio poszkodowani deficytem płatności należnych świadczeń alimentacyjnych. Jednostka społeczna zaś pozbawiona środków pomocy materialnej pozostaje bowiem podatna na wiele – wyrażając się w sposób kolokwialny – pułapek zastawianych przez potencjalnych sprawców niemal każdego dnia swojej egzystencji.

Warto podnieść, że istotnym elementem służącym do nawiązania przez potencjalnego sprawcę kontaktu z ofiarą jest komputer² połączony

¹ Z. KRZEMIŃSKI, *Alimenty i ojcostwo: komentarz*, Warszawa 2008, s. 29-30. Autor wskazuje, że w orzecznictwie sądowym praktyką w zakresie zasądzenia alimentów pozostaje określenie ich w konkretnej kwocie pieniężnej (przy czym dopuszczalne pozostaje również zasądzenie alimentów w ułamkowej części zarobków).

² Komputer określany bywa jako maszyna elektryczna, która w początkowym etapie swojej historii miała za zadanie wyłącznie usprawniać wykonywanie żmudnych obliczeń matematycznych, z postępowaniem cywilizacji jednak maszyna ta stała się niezwykle elastycznym narzędziem pośredniczącym również w nawiązywaniu kontaktu z innymi użytkownikami za pośrednictwem sieci teleinformatycznych. O powyższym wspomina B. HOŁYST, *Kryminologia*, Warszawa 2009, s. 389.

z Internetem, który – na co słusznie zwraca się uwagę w doktrynie – może stanowić między innymi narzędzie przestępstwa³ w zakresie dopuszczenia się czynu zabronionego w obszarze tzw. cyberpedofilii (ang. grooming), czyli między innymi nawiązania kontaktu z małoletnim poniżej 15. roku życia za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (lub sieci telekomunikacyjnej), zmierzając do spotkania z nim (za pomocą wprowadzenia go w błąd, użycia groźby bezprawnej, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji).

Inną niebezpieczną okolicznością pozostaje konfiguracja, w której jedno z rodziców zmuszone jest do intensywnej pracy (przy bierności dłużnika alimentacyjnego) i w tym czasie, gdy dziecko pozbawione jest należytej opieki, nawiązuje ono kontakt z pedofilem, po czym wchodzi z nim w dalszą, niezwykle niebezpieczną interakcję.

Należy również zauważyć, że brak środków materialnych (wynikający np. z połączenia niepłacenia przez osobę zobowiązaną zasądzonych świadczeń alimentacyjnych w zestawieniu z niemożnością uzyskania pracy⁴) może potęgować frustrację oraz zwiększać niestabilność emocjonalną kolejnych jednostek w ramach danej społeczności, co z pewnością nie będzie pozytywnym prognostykiem dla osób postronnych w kontaktach interpersonalnych.

³ M. SZCZEPANIEC, *Komputer jako narzędzie przestępstwa*, «Zeszyty Prawnicze» 12.2/2012, s. 172. Podobnie do wykorzystania technologii komputerowej podchodzi J. SOB CZAK, *Zgwałcenie w przekazie internetowym*, [w:] *Przestępstwo zgwałcenia*, red. M. MOZGAWA, Warszawa 2012, s. 161. Autor wskazuje, że zjawisko internetu wymusza na człowieku XXI w. przeanalizowanie, czy sam fakt środowiska przestrzeni adresów IP stanowić będzie asumpt rozwoju demokracji czy też zniewolenia oraz poszerzenia zakresu możliwych przestępstw. Należy zauważyć chociażby, że w dniu 21 czerwca 2001 r. Komitet Problemów Przestępczości Rady Europy przyjął projekt konwencji międzynarodowej dotyczącej przestępstw popełnianych w sieciach komputerowych. O powyższym fakcie wspomina A. ADAMSKI, *Przestępczość w cyberprzestrzeni. Prawne środki przeciwdziałania zjawisku w Polsce na tle projektu konwencji Rady Europy*, Toruń 2001, s. 9.

⁴ M. SZCZEPANIEC, *Bezrobocie jako czynnik kształtujący wskaźniki przestępczości*, «Zeszyty Prawnicze» 12.3/2012, s. 175-176.

W doktrynie wskazuje się⁵, że bezrobocie⁶ jest czynnikiem mającym pewne znaczenie przy poziomie kształtowania się decyzji potencjalnego sprawcy o dopuszczeniu się popełnienia przestępstwa⁷. Niemniej wpływ na proces decyzyjny danej jednostki społecznej ma również wiele innych czynników i kategoryczne zrównanie bezrobocia z automatycznym generowaniem większej liczby czynów zabronionych byłoby nieuprawnione. Dodatkowo warto wskazać, że analiza danych badań empirycznych w zakresie rzeczywistego wpływu ubóstwa na poziom popełniania różnego rodzaju czynów zabronionych pozostaje otwarta na ewentualne zabiegi legislacyjne mogące przysłużyć się wdrożeniu lepszej polityki kryminalnej.

Warto odnotować, że bezrobocie jest jednym z czynników stanowiących niezwykle dokuczliwą kwestię społeczną, która to ujawniła się ze szczególnym natężeniem w ramach ogromnej skali i szybkiego tempa

⁵ *Ibidem*, s. 175-176. Podobnie M. SZCZEPANIEC, *Kontrowersje wokół wpływu warunków ekonomicznych na poziom przestępczości*, «CZPKiNP» 15.4/2011, s. 123.

⁶ Wskazuje się, że zjawisko bezrobocia występowało w II RP w szczególnym natężeniu zwłaszcza w latach trzydziestych XX w., kiedy do Polski nadciągnęła fala globalnego kryzysu gospodarczego. W okresie PRL oficjalnie problem bezrobocia nie istniał, niemniej występowało zjawisko tzw. bezrobocia ukrytego, przejawiające się w tym, że następował swoisty przerost zatrudnienia w danych zakładach pracy (mówiąc kolokwialnie, zakłady te zatrudniały zbyt dużą liczbę osób, która *de facto* nie była konieczna do utrzymania produkcji na optymalnym poziomie, działania te jednak podejmowano w celu eliminacji bezrobocia z obszaru problemów społecznych). Bezrobocie na szerszą skalę jako zjawisko społeczne na terytorium naszego państwa pojawiło się wraz z początkiem lat dziewięćdziesiątych XX w. i rozpoczęciem głębokich działań mających zreformować polską gospodarkę (nastąpiło wówczas zwalnianie pracowników z zakładów pracy na skalę masową). O powyższym aspekcie wspomina B. HOŁYST, *Kryminologia...*, s. 486.

⁷ W doktrynie wskazuje się, że bezrobocie wywiera wpływ na ogólną ekonomiczną perspektywę jednostki i w pewnym zakresie może determinować faktycznie podejmowane przez daną osobę decyzje. Niemniej w kryminologii przyjmuje się dwie, wzajemnie wykluczające się, koncepcje rzeczywistego wpływu bezrobocia na współczynnik popełnianych przestępstw (z jednej bowiem strony zjawisko to może powodować wzrost przestępczości, z drugiej zaś przyczyniać się do jego obniżenia). P. BIENIEK, S. CICHOCKI, M. SZCZEPANIEC, *Czynniki ekonomiczne a poziom przestępczości – badanie ekonometryczne*, «Zeszyty Prawnicze» 12.1/2012, s. 167.

procesów w wymiarze transformacji systemowej⁸. W okresie bowiem złej sytuacji ekonomicznej na danym obszarze bierze się pod uwagę „obniżanie poziomu produkcji, zatrudnienia, zwiększanie bezrobocia i inflacji”⁹.

II. HISTORIA DOTYCHCZASOWEJ NIEALIMENTACJI NA ZIEMIACH POLSKICH

Próby zwiększenia ściągalności świadczeń alimentacyjnych w formach organizacyjnych, w których żyła ludność polska, były podejmowane jeszcze przed odzyskaniem przez Polskę – po 123 latach zaborów – niepodległości. Na wstępie niniejszego fragmentu należy zasygnalizować, że w okresie do czasu wejścia w życie kodeksu karnego z 1932 r.¹⁰ w II Rzeczypospolitej nadal funkcjonowały kodeksy karne państw ościennych (głównie krajów zaborczych).

II.1. Niealimentacja na ziemiach polskich przed rodzimą kodyfikacją

Na obszarze zaboru austriackiego obowiązywała ustawa karna z 1852 r., a na stosunkowo niewielkim terytorium Spiszu oraz Orawy (w okresie II Rzeczypospolitej przeobrażone w zaledwie jedną jednostkę terytorialną rangi powiatu – powiat spisko-orawski z przedstawicielstwem starostwa w miejscowości Łapsze Niżne) funkcjonował kodeks karny węgierski z 1878 r.¹¹

W rozbudowanej ustawie karnej austriackiej z 1852 r.¹² w § 376 wskazano, że za zaniedbanie należnego dozoru nad dziećmi i osobami, które

⁸ B. HOŁYST, *Wiktymologia*, Warszawa 2006, s. 447.

⁹ J. BŁACHUT, A. GABERLE, K. KRAJEWSKI, *Kryminologia*, Gdańsk 2001, s. 247.

¹⁰ Kodeks karny z 1932 r. zaczął obowiązywać od 1 września 1932 r.

¹¹ L. GARDOCKI, *Prawo karne...*, s. 30.

¹² Warto wskazać, że całość przetłumaczonej ustawy karnej austriackiej z 27 maja 1852 r. o karach, występkach i przekroczeniach razem z późniejszymi do niej odnoszącymi się ustawami i rozporządzeniami oraz orzeczeniami Trybunału Najwyższego została wydana w 1900 r. w Krakowie przez Józefa Rosenblatta i dostępna jest na stronie Biblioteki Cyfrowej UMCS, <http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/doccontent?id=15786>, dostęp 6 listopada 2016 r.

nie są w stanie same się uchronić przed niebezpieczeństwem, groziła kara przewidziana w otwierającym rozdział VIII dotyczący występków i przekroczeń przeciw bezpieczeństwu życia § 335, stanowiącym, iż „każda czynność lub zaniedbanie, o której to działający już wedle ich naturalnych (w znaczeniu – obiektywnych) dla każdego łatwo poznać się dających skutków albo wskutek przepisów szczególnych ogłoszonych albo wedle swego stanu, urzędu, powołania, rzemiosła, zatrudnienia albo w ogóle wedle swoich stosunków szczególnych, poznać może, że to mogłoby sprowadzić albo powiększyć niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia i bezpieczeństwa ciała ludzkiego, winna być karana na osobie każdego ponoszącego winę jako przekroczenie aresztem od jednego do sześciu miesięcy, wtedy jednak gdyby wskutek tego wyniknąć miała śmierć człowieka jako występki ścisłym aresztem od sześciu miesięcy do roku”.

Na terenie zaboru pruskiego obowiązywał natomiast kodeks karny Rzeszy Niemieckiej z 15 maja 1871 r. W § 361 pkt 4, § 361 pkt 9 oraz § 361 pkt 10 tego aktu usankcjonowana została odpowiedzialność karna w związku z odmową dostarczenia środków wyżywienia – pomimo istniejących do tego obiektywnych możliwości¹³.

Jeśli chodzi zaś o zabór rosyjski, na jego terytorium obowiązywał kodeks karny z 1903 r. zapamiętany od nazwiska swojego twórcy¹⁴ jako kodeks Tagancewa. Należy stwierdzić, że wskazany akt normatywny spotkał się w polskiej doktrynie prawniczej z uznaniem z uwagi na jego nowoczesność i technikę legislacyjną stojącą na wysokim poziomie¹⁵. W rozdziale o nazwie „O czynach przestępnych przeciwko prawom familijnym” usytuowane zostały przez rosyjskiego ustawodawcę dwa istotne z punktu widzenia instytucji penalizacji niealimentacji przepisy – chodzi mianowicie o dyspozycje art. 419 oraz art. 420 wskazanego aktu prawnego. W art. 419 wyraźnie zaznaczono, że osoba winna

¹³ M. SZEWCZYK, *Przestępstwo niealimentacji*, [w:] *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, red. J. WARYLEWSKI, Warszawa 2012, s. 953.

¹⁴ Nikołaj Tagancew (1843-1922), profesor Uniwersytetu w Petersburgu, twórca kodeksu karnego z 1903 r.

¹⁵ W. WRÓBEL, A. ZOLL, *Zabór rosyjski*, [w:] *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2013, s. 68.

niedostarczenia pożywienia oraz utrzymania rodzicom prawnym (o których zarówno posiada wiedzę, jak i ma środki, by ich wspomóc) podlegała karze aresztu. Z kolei art. 420 sprowadzał się do usankcjonowania karnej odpowiedzialności osoby odpowiedzialnej za nieletniego w konfiguracji, w której osoba ta zostałaby skierowana czy to do żebractwa, czy innego niemoralnego zajęcia (ówczesny ustawodawca przewidział za tego rodzaju zachowanie karę więzienia)¹⁶.

II.2. Niealimentacja w kodeksie karnym z 1932 r.

W dniu 10 listopada 1919 r., a zatem w przeddzień ustanowionego później Święta Niepodległości, działalność rozpoczęła Komisja Kodyfikacyjna. Rezultatem wieloletniej pracy tego gremium był projekt kodeksu karnego, nazywanego często od nazwiska przewodniczącego sekcji prawa karnego prof. Juliusza Makarewicza¹⁷ – kodeksem Makarewicza. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na fakt, że w doktrynie prawnokarnej wskazuje się na wysoki poziom opracowanego w 1932 r. kodeksu karnego¹⁸. Zwraca się również uwagę na to, że w czasie jego tworzenia odwoływano się do wielu ważkich konstrukcji legislacyjnych w sferze prawa karnego (przykład może stanowić zapatrywanie w ujęciu części ogólnej kodeksu szwajcarskiego – w budowie którego koncepcji zasadniczą rolę odegrał szwajcarski profesor prawa karnego Carl Stooss, czy kodeksu karnego norweskiego z 1902 r.).

W ustawie karnej z 1932 roku¹⁹ czyn zabroniony polegający na niealimentacji został określony w art. 201. Wskazano tam mianowicie (w § 1), że kto przez złośliwe (które to znamię przymiotnikowe w późniejszym czasie, począwszy od kodeksu karnego z 1969 r., poprzez kodeks karny z 1997 r. zostało zamienione na uporczywe) uchyla się od wykonania

¹⁶ M. SZEWCZYK, *Przestępstwo niealimentacji...*, s. 953.

¹⁷ Juliusz Makarewicz (1872-1955), profesor m.in. Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (obecnie Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki), przewodniczący sekcji prawa karnego materialnego Komisji Kodyfikacyjnej II RP.

¹⁸ J. KOREDCZUK, *Znaczenie kodeksu karnego z 1932 r. dla rozwoju nauki i prawa karnego w Polsce w XX wieku*, «Zeszyty Prawnicze» 11.2/2011, s. 45-46.

¹⁹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571).

ciążącego na nim z mocy ustawy obowiązku łożenia na utrzymanie osoby najbliższej doprowadza tę osobę do nędzy (również i to określenie zniknęło w późniejszych ustawach karnych) lub do konieczności korzystania ze wsparcia, podlega sankcji w postaci kary więzienia do lat trzech lub aresztu²⁰ również do lat trzech. Według § 2 wskazanej karze podlegał także ten, kto czynu zabronionego określonego w § 1 dopuszczał się względem innej osoby, w konfiguracji której obowiązek łożenia na jej utrzymanie został stwierdzony wyrokiem (czy to prawomocnym, czy podlegającym wykonaniu). Warto nadmienić, że w § 3 ustawodawca określił tryb ścigania tego rodzaju czynu niedozwolonego. Mianowicie ściganie następowało na wniosek pokrzywdzonego, w przypadku zaś jego śmierci na skutek stypizowanych wyżej czynów ściganie odbywało się z urzędu.

Przestępstwo niealimentacji zostało usytuowane w kodeksie karnym z 1932 r. w rozdziale XXXI zatytułowanym „przestępstwa przeciwko opiece i nadzorowi” zgodnie z art. 202 sprawca czynu zabronionego polegającego na uchylaniu się od wykonania ciężącego na zobowiązanym obowiązku przedsięwzięcia starań, koniecznych do utrzymania życia czy zdrowia innej osoby i tym samym sprowadzający niebezpieczeństwo śmierci, podlegał sankcji w postaci kary więzienia do lat trzech lub w tożsamym wymiarze karze aresztu.

II.3. Niealimentacja w kodeksie karnym z 1969 r.

Ustawa karna z 19 kwietnia 1969 r.²¹ stypizowała przestępstwo niealimentacji w art. 186. Paragraf 1 stanowił, że kto uporczywie uchyla się od wykonania ciężącego na nim z mocy ustawy obowiązku łożenia na utrzymanie dziecka, rodziców lub innej osoby najbliższej i przez to

²⁰ W kodeksie karnym z 1932 r. kary zasadnicze zostały określone w art. 37. Wśród nich wymieniono karę śmierci, więzienie, areszt, grzywnę. Kara więzienia przypominała obecną karę pozbawienia wolności (art. 39 § 1 k.k. z 1932 r. stanowił, że kara więzienia trwa najmniej 6 miesięcy, najwyżej 15 lat), zaś kara aresztu była zbliżona do aktualnie obowiązującej kary ograniczenia wolności (art. 40 k.k. z 1932 r. statuował, że kara aresztu trwa najmniej tydzień, najwyżej 5 lat; aresztant ma obowiązek zająć się pracą według własnego wyboru).

²¹ Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 ze zm.).

naraża ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, podlega sankcji w postaci kary pozbawienia wolności do lat trzech. Karze wyartykułowanej powyżej podlegał również ten, kto dopuszczał się czynu niealimentacji względem osoby, co do której obowiązek łożenia na utrzymanie stwierdzono stosownym orzeczeniem sądu (prawomocnym lub podlegającym natychmiastowemu wykorzystaniu) (§ 2). Natomiast art. 186 § 3 k.k. z 1969 r. wskazywał, że ściganie stypizowanego przestępstwa następuje na wniosek pokrzywdzonego (co było zawsze zasadą we wszystkich polskich kodeksach karnych XX w.), organu opieki społecznej lub organizacji społecznej. (Art. 186 § 3 k.k. z 1969 r. został skreślony na mocy ustawy o funduszu alimentacyjnym).

Wskazany wyżej przepis został umieszczony w rozdziale XXV dotyczącym przestępstw przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży. W rozdziale tym opisano również takie przestępstwa jak bigamia (art. 183 k.k. z 1969 r.), znęcanie się (art. 184 k.k. z 1969 r.), rozpijanie małoletniego (art. 185 k.k. z 1969 r.), porzucenie (art. 187 k.k. z 1969 r.) czy uprowadzenie (art. 188 k.k. z 1969 r.).

II.4. Niealimentacja w kodeksie karnym z 1997 r. sprzed nowelizacji z 23 marca 2017 r.²²

Aktualnie obowiązujący kodeks karny z 6 czerwca 1997 r.²³ stypizował czyn zabroniony niealimentacji w art. 209. Do czasu wejścia w życie (tj. do 31 maja 2017 r.) nowelizacji kodeksu karnego z 23 marca 2017 r. sprawcą pozostawała osoba, która uporczywie uchylała się od wykonania ciążącego na nim (z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego) obowiązku opieki przez nielożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to narażała ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Sankcja maksymalna wyartykułowana w przepisie ustawy karnej z 1997 r. (do czasu wspomnianej nowelizacji) była niższa od tej wskazanej w kodeksie karnym z 1932 r. oraz w kodeksie karnym z 1969 r. (gdzie w obu przypadkach wynosi maksymalnie do trzech lat pozbawienia wolności) i sprowadzała się do grzywny, kary ograniczenia

²² Ustawa z 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. poz. 952).

²³ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r. poz. 1137).

wolności²⁴ albo pozbawienia wolności do lat dwóch. Artykuł 209 § 2 k.k. z 1997 r. wskazywał, że ściganie o przestępstwo z tytułu niealimentacji następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego (najczęściej zatem mamy do czynienia z wnioskiem Miejskiego lub Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej). Artykuł 209 § 3 k.k. z 1997 r. stanowił zaś, że jeżeli pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenie rodzinne albo świadczenie pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów – ściganie odbywa się z urzędu.

Wyżej wskazany przepis umieszczono w rozdziale XXVI obejmującym przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece. W omawianym rozdziale opisano również takie przestępstwa, jak bigamia (art. 206 k.k. z 1997 r.), znęcanie się (art. 207 k.k. z 1997 r.), rozpijanie małoletniego (art. 208 k.k. z 1997 r.), porzucenie (art. 210 k.k. z 1997 r.), uprowadzenie (art. 211 k.k. z 1997 r.), organizowanie adopcji wbrew przepisom ustawy (art. 211a k.k. z 1997 r.).

II. 5. Nowelizacja kodeksu karnego z dnia 23 marca 2017 r.

Warto wskazać, że w dniu 13 września 2016 r. w Ministerstwie Sprawiedliwości²⁵ powstał projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny, następnie zaś przygotowany został zmodyfikowany projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny z 28 października 2016 r.²⁶ Na skutek

²⁴ R. GIĘTKOWSKI, *Skutki uchylania się od odbywania kary ograniczenia wolności*, «Państwo i Prawo» 61.7/2006, s. 79. Autor wskazuje, że skazany ma obowiązek pracy sumiennej i z poszanowaniem ustalonego w określonym miejscu porządku pracy, która – w szczególności – może polegać na wykonywaniu nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne, ewentualnie podczas pozostawania w aktualnym stosunku pracy – znoszeniu stosownych potraczeń ze swojego wynagrodzenia.

²⁵ Projekt ustawy wraz z uzasadnieniem w przedmiocie nowelizacji art. 209 k.k., <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12289962/12379351/12379352/dokument244851.pdf>, dostęp 6 lutego 2017 r.

²⁶ M. MAŁECKI, *Przestępstwo niealimentacji w perspektywie zmian (uwagi do rządowego projektu nowelizacji art. 209 k.k. z 28 października 2016 r.)*, «CPKiNP» 20.4/2016, s. 40, 60. Autor artykułu w sposób krytyczny ocenia projekt nowelizacji art. 209 k.k. z 28 października 2016 r. przygotowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości w aspekcie przedmiotowo-podmiotowego rozszerzenia zakresu kryminalizacji omawianego czynu zabronionego, niemniej za zasadne uważa uzupełnienie aktualnego brzmienia art. 209 k.k. elementami instytucji dezaktualizującymi karalność czynu

prac legislacyjnych przy analizie stanowisk zgłoszonych przez poszczególne podmioty – ostatecznie w dniu 3 stycznia 2017 r.²⁷ do Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej VIII kadencji wpłynął przyjęty przez Radę Ministrów projekt rządowy w zakresie nowelizacji art. 209 k.k. Zasadniczym elementem w zakresie zmiany wskazanego przepisu było wyeliminowanie z obrotu prawnego znamienia czasownikowego „uporczywości” z pozostawieniem jednocześnie znamienia „uchylania się”, co w porównaniu ze znacznie rozbudowaną pozostałą treścią art. 209 k.k. ma skutkować skuteczniejszą ściągalnością zaległych kwot alimentacyjnych.

W dniu 23 lutego 2017 r. zostało przyjęte sprawozdanie Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny (druk nr 1193)²⁸. Komisja Nadzwyczajna do spraw zmian w kodyfikacjach po rozpatrzeniu tego projektu ustawy na posiedzeniu w dniu 23 lutego 2017 r. wniosła do Sejmu RP VIII kadencji o uchwalenie projektu ustawy.

W dniu 23 marca 2017 r. podczas trzeciego czytania rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny Sejm RP przyjął w głosowaniu niniejszą ustawę na swoim 38. posiedzeniu VIII kadencji.

Należy zauważyć, że dokonana zmiana pozostaje niezwykle istotna. Warto podnieść, że zmieniono treść wszystkich trzech dotychczasowych paragrafów w ramach art. 209 k.k. oraz dodano trzy nowe.

Aktualne brzmienie przepisu art. 209 k.k. prezentuje się następująco:

(w materii czynnego żalu warunkującego niepodleganie karze w przypadku uiszczenia przez sprawcę w całości alimentów zaległych). Autor zwraca uwagę na fakt, że w zakresie nowelizacji przestępstwa uchylania się od obowiązku alimentacji doszło do naruszenia *ultima ratio* prawa karnego, a ustawodawca winien raczej zmodyfikować zakres instytucji odpowiedzialnych za egzekwowanie alimentów (mających na celu wyższą skuteczność), aniżeli zwiększać represyjność prawa karnego, licząc niejako na większe oddziaływanie ogólnoprewencyjne.

²⁷ Projekt rządowy w zakresie nowelizacji art. 209 k.k. przesłany do Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej VIII kadencji, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/88242DAE71B97187C12580A500613635/%24File/1193.pdf>, dostęp 6 lutego 2017 r.

²⁸ Sprawozdanie Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/1088EAE82027CF0EC12580D10040A78A/%24File/1314.pdf>, dostęp 26 lutego 2017 r.

„§ 1. Kto uchyla się od wykonania obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową, jeżeli łączna wysokość powstałych wskutek tego zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku”.

„§ 1a. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 naraża osobę uprawnioną na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”.

„§ 2. Ściganie przestępstwa określonego w § 1 lub 1a następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego”.

„§ 3. Jeżeli pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenia rodzinne albo świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów, ściganie przestępstwa w § 1 lub 1a odbywa się z urzędu”.

„§ 4. Nie podlega karze sprawca przestępstwa określonego w § 1, który nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego uiszczył w całości zaległe alimenty”.

„§ 5. Sąd odstępuje od wymierzenia kary, jeżeli nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego sprawca przestępstwa określonego w § 1a uiszczył w całości zaległe alimenty, chyba że wina i społeczna szkodliwość czynu przemawiają przeciwko odstąpieniu od wymierzenia kary”.

III. POMOC PUBLICZNA UPRAWNIONYM DO ALIMENTÓW

Zdecydowanie ujemnym skutkiem niealimentacji jest także olbrzymi problem finansowy, który stwarzają dłużnicy alimentacyjni poprzez wydatki, jakie corocznie ponosi budżet Skarbu Państwa.

Historia powstania funduszu alimentacyjnego sięga 1974 r. Ówczesny sejm uchwalił ustawę o funduszu alimentacyjnym²⁹, zakładającą jego utworzenie (powstał wraz z początkiem 1975 r.). W myśl preambuły tego aktu fundusz miał na celu wzmożenie opieki nad dziećmi i innymi osobami znajdującymi się w trudnej sytuacji materialnej z powodu niemożności wyegzekwowania świadczeń alimentacyjnych oraz zwiększenia odpowiedzialności osób zobowiązanych do alimentacji. Zgodnie z art. 2 u.f.a. dysponentem funduszu alimentacyjnego pozostawał Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Zgodnie zaś z art. 4 ust. 2 u.f.a. świadczenia z funduszu wypłacane były zwykle w kwocie bieżących alimentów, jednak nie więcej niż 500 zł miesięcznie na każde dziecko (co pozostaje aktualne do dzisiaj).

Po ponad 25 latach – na bazie ustawy o świadczeniach rodzinnych – wzmiankowany uprzednio fundusz alimentacyjny został zlikwidowany (niemniej egzekucje na rzecz tzw. likwidatora funduszu alimentacyjnego prowadzone są w dalszym ciągu³⁰). Na podstawie art. 7 ustawy o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej³¹ ekwiwalentem świadczenia z funduszu alimentacyjnego stała się zaliczka przysługująca osobie uprawnionej do ukończenia przez nią 18. roku życia albo w przypadku gdy uczyła się ona w szkole lub szkole wyższej – do ukończenia 24. roku życia.

Pod koniec V kadencji Sejmu III RP fundusz alimentacyjny³² – choć w nieco zmienionym kształcie – został reaktywowany na mocy ustawy

²⁹ Ustawa z 18 lipca 1974 r. o funduszu alimentacyjnym (tekst jedn. Dz. U. z 1991 r. Nr 45, poz. 200), dalej: u.f.a.

³⁰ Zgodnie bowiem z art. 63 ust. 1 w zw. z art. 63 ust. 3 ustawy z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. Nr 228, poz. 2255 ze zm.) z dniem wejścia w życie ustawy fundusz alimentacyjny przeszedł w stan likwidacji, a jego likwidatorem jest prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w zakresie spraw o świadczenia z funduszu, do których prawo powstało przed dniem wejścia w życie ustawy.

³¹ Ustawa z 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (Dz. U. Nr 86, poz. 732).

³² J. IGNACZEWSKI, *Uwagi wstępne*, [w:] *Alimenty. Komentarz*, red. J. IGNACZEWSKI, Warszawa 2011, s. 233. Autor wspomina, że powtórne wdrożenie do systemu świadczeń publicznych funduszu alimentacyjnego stanowiło wynik m.in. społecznego niezadowolenia z funkcjonowania tzw. systemu zaliczkowego.

o pomocy osobom uprawnionym do alimentów³³. Warto nadmienić, że fundusz stanowi system wspierania osób uprawnionych do alimentów środkami finansowymi z budżetu państwa (Skarbu Państwa, czyli *de facto* z podatków wszystkich osób je płacących). Podobnie jak w przypadku wskazanego uprzednio pierwotnego funduszu alimentacyjnego (postawionego w stan likwidacji) także egzekucje należności z tytułu wypłaconych zaliczek alimentacyjnych prowadzi się w dalszym ciągu aż do ich zaspokojenia na podstawie dotychczasowych przepisów (co pozostaje zgodne z brzmieniem art. 41 wzmiankowanej ustawy). Należy również zaznaczyć, że na podstawie art. 47 ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów utraciła moc ustawa o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej.

Warto podkreślić, że według danych zaprezentowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości wydatki z funduszu alimentacyjnego w zakresie wypłacania środków pieniężnych osobom potrzebującym w zamian za zobowiązanych wynoszą corocznie blisko 1,5 mld zł (dla porównania można wskazać, że jest to suma blisko siedmiokrotnie wyższa niż planowane przychody z prywatyzacji w 2016 r.³⁴).

Jedynie na marginesie niniejszych rozważań można podnieść, że zgodnie z art. 9 ust. 2 ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów świadczenia z funduszu alimentacyjnego nie przysługują wszystkim uprawnionym do alimentów, ale jedynie ich części, tj. osobom, w rodzinach których dochód w przeliczeniu na osobę nie przekracza 725 zł³⁵ netto (czyli po odliczeniu należnego podatku, jak również składek na ubezpieczenie zarówno rentowe, jak i emerytalne oraz zdrowotne). Naturalnie wspomniane kryterium dochodowe, które uprawnia

³³ Ustawa z 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r. poz. 489).

³⁴ Kancelaria Senatu – Biuro Analiz i Dokumentacji, *Opinia o ustawie budżetowej na rok 2016* (druk senacki nr 76); https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senateksperytyzy/3375/plik/oe-244_inter.pdf, dostęp 16 października 2016 r.

³⁵ M. BIEŻUŃSKI, P. BIEŻUŃSKI, *Pomoc osobom uprawnionym do alimentów*, Warszawa 2009, s. 52. Autorzy opracowania słusznie zwracają uwagę na fakt, że do dochodu rodziny obliczanego w celu ustalenia prawa w zakresie świadczenia z funduszu alimentacyjnego nie bierze się pod uwagę kwot uzyskiwanych świadczeń z tego funduszu.

do świadczeń z funduszu alimentacyjnego, może zostać podwyższone przez Radę Ministrów stosownym rozporządzeniem z uwzględnieniem wysokości wyegzekwowanych świadczeń alimentacyjnych (zgodnie z art. 14 ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów).

Pismem z 30 czerwca 2017 r.³⁶ autor niniejszego artykułu otrzymał informacje od Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (Departamentu Polityki Rodzinnej) w odpowiedzi na swój wniosek o udostępnienie informacji publicznej. W omawianym piśmie Olgierd Podgórski³⁷ wskazuje, że z uwagi na fakt, iż świadczenia alimentacyjne pozostają wypłacane ze środków budżetu państwa – nie jest aktualnie możliwe skierowanie tego rodzaju formy pomocy do wszystkich uprawnionych z tytułu bezskuteczności egzekucji alimentów, stąd ograniczenie warunkowane kwotą dochodu na wspomnianym wyżej poziomie. Jednocześnie w odpowiedzi na zapytanie zaznaczono, że nie są obecnie prowadzone prace ani nad podwyższeniem, ani nad zniesieniem wskazanego kryterium dochodowego w kwocie 725 zł.

Należy wskazać, że często brak skutecznie prowadzonej egzekucji czy poddania dłużnika alimentacyjnego (po wyczerpaniu przez jego czyn określonych w ustawie karnej znamion) sankcji w porównaniu ze znacznymi środkami wydatkowanymi na pomoc uprawnionym do alimentów może rodzić słuszne frustracje społeczne³⁸. Istotnym zaś zadaniem każdorazowo racjonalnie działających organów władzy publicznej winno być permanentne dążenie do zachowania społecznego ładu i spokoju³⁹.

W demokratycznym państwie prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.), nikomu nie powinno zależeć na kosztownej izolacji sprawców

³⁶ Znak pisma: DSR-IV.051.3.2017.GJ.

³⁷ Olgierd Podgórski – Dyrektor Departamentu Polityki Rodzinnej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

³⁸ L. GARDOCKI, *Prawo karne*, Warszawa 2011, s. 7. Autor wskazuje, że przedstawiona wyżej dysproporcja może spowodować uzewnętrznienie się swoistej mieszaniny takich uczuć jak poczucie zagrożenia, pokrzywdzenie oraz frustracja, gdzie nieodzowne wydaje się zaspokojenie poczucia sprawiedliwości przez wprowadzenie optymalnych rozwiązań w sferze zarówno prawnej, jak i społecznej, gdyż bagatelizowanie takiego stanu rzeczy może przynieść znaczne skutki ujemne dla ustroju państwa.

³⁹ W. WRÓBEL, A. ZOLL, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013, s. 517.

przestępstwa niealimentacji w zakładzie karnym. Wydaje się zatem, że dalszy kształt omawianej regulacji nie stanowi jedynie kolejnego przejawu populizmu penalnego, lecz jest konsekwentnym i racjonalnym działaniem wymierzonym w realną walkę ze skrajnym brakiem odpowiedzialności zobowiązanych do alimentacji. Warto również mieć na uwadze fakt, że poza samą szczytną niekiedy ideą danego aktu normatywnego bardzo istotne pozostaje zapatrywanie społeczne i ogólne postrzeganie konkretnego projektu przez społeczeństwo⁴⁰.

Należy dodatkowo wskazać, że istotną zasadą w ramach prawa karnego materialnego pozostaje zasada subsydiarności, czyli pomocniczości prawa karnego w stosunku do innych dziedzin prawa. Istota tej zasady sprowadza się do tego, że prawo karne nie może w żaden sposób stanowić samodzielnego i skutecznego środka służącego likwidacji różnego rodzaju zjawisk ze sfery patologii społecznych w oderwaniu od innych dziedzin. Skuteczność instytucji z materii prawa karnego winna być rozpatrywana w szerszym kontekście polityki społecznej przy analizie wielu czynników mogących mieć wpływ na poziom występowania konkretnego czynu niedozwolonego w grupie danej populacji⁴¹. Z punktu widzenia wskazanej zasady prawa karnego trzeba wskazać, że istotna pozostaje relacja między na przykład art. 209 k.k. penalizującym czyn niealimentacji a przepisami kodeksu postępowania cywilnego w ujęciu egzekucji świadczeń alimentacyjnych (art. 1081–1088 k.p.c.), z uwzględnieniem również problematyki poruszonej we wspomnianej uprzednio ustawie o pomocy osobom uprawnionym do alimentów.

⁴⁰ M. BOCHEŃSKI, *Populizm penalny w polskim wydaniu – rzecz o kryminologicznej problematyce ustawy o postępowaniu wobec osób stwarzających zagrożenie*, «CPKiNP» 19.1/2015, s. 144. Autor publikacji przy okazji analizy problematyki ustawy z 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz. U. z 2014 r. poz. 24) wyraża zapatrywanie, że nawet jeżeli ustawa miałaby stanowić krok w dobrym kierunku, to panująca wśród komentatorów krytyka może kłaść się cieniem na całość przyjmowanej regulacji.

⁴¹ T. BOJARSKI, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2008, s. 28.

IV. PODSUMOWANIE

W polskim społeczeństwie odsetek osób deklarujących potępienie zjawiska niealimentacji jest stosunkowo wysoki⁴². Niemniej wydaje się, że bez odpowiedniej zmiany legislacyjnej przepisów dotyczących wsparcia prawa karnego w stosunku do cywilistycznego ujęcia ściągania alimentów odpowiedni wzrost egzekucji tych świadczeń byłby bardzo trudny do osiągnięcia.

Dodatkowo warto poczynić konstatacje, że współdziałanie grupy organów posiadających kompetencje władzy publicznej, takich jak komornik sądowy, policja, prokurator czy sąd⁴³, przy odpowiednim wszakże normatywnym uregulowaniu zasad odpowiedzialności zobowiązanego i możliwości wykonywania przez niego kary w trybie chociażby dozoru

⁴² A. SZYMANOWSKA, *Stosunek społeczeństwa polskiego do zachowań patologicznych, kontrowersyjnych i przestępczych*, «CPKiNP» 11.1/2007, s. 107. Autorka m.in. w formie tabeli poglądowej wskazuje, że zachowanie polegające na niepłaceniu alimentów na dziecko jest potępiane przez respondentów w stopniu bardzo wysokim. Dane z 2006 r. wskazują, że 73% ankietowanych potępia ten czyn w sposób zdecydowany, zaś 23% zadeklarowało, że „raczej potępia” niealimentację. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na fakt, że w badaniu przeprowadzonym 13 lat wcześniej, w 1993 r., stosunek respondentów do prezentowanego zachowania był bardziej kategoriyczny. Wówczas bowiem 77% ankietowanych twierdziło, że „zdecydowanie potępia” niealimentację, a „raczej potępiało” niealimentację 20% badanych, co łącznie sprowadzało się do sumy 97% potępiających ten czyn niedozwolony. Można zatem wskazać, że postawa ankietowanych była wówczas bardziej kategoriyczna (77% w 1993 r. w zestawieniu do 73% w 2006 r.), jednocześnie minimalnie większy odsetek ankietowanych sumarycznie (po zliczeniu kategorii „zdecydowanie” i „raczej”) potępiał zachowanie polegające na niepłaceniu alimentów na dziecko (97% respondentów w 1993 r. w porównaniu do 96% w 2006 r.). W 1993 r. niealimentacja była zachowaniem zajmującym w kategorii czynów społecznie potępianych jedno z wyższych miejsc, w 2006 r. była odbierana jako zachowanie oceniane w sposób pejoratywny.

⁴³ E. SAMBORSKI, *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2008, s. 17. Autor opracowania słusznie wskazuje, że konstytucyjne gwarancje w przedmiocie sądów, w tym także sądownictwa powszechnego (sądów rejonowych, sądów okręgowych oraz sądów apelacyjnych) od strony formalnej gwarantują rzeczywistą niezależność sądów, jak i niezawisłość sędziów. Powyższe winno czynić sąd jako organ rozpatrujący poszczególne sprawy istotnym elementem społecznego zaufania także w zakresie pomocy osobom alimentowanym.

elektronicznego (przez co sprawcy zachowują istotne szanse na uzyskanie koniecznych środków finansowych poprzez podjęcie pracy), może stanowić określenie sankcji optymalnej koniecznej z punktu widzenia ekonomicznej analizy prawa⁴⁴.

Więźniowie bardzo często w wielu obszarach pozostają konserwatystami i nie lubią rozwiązań innowacyjnych. Z uwagi na fakt, że w tej grupie populacji występuje zjawisko odczuwania społecznego odrzucenia – często skupiają swoją uwagę na samych sobie oraz na odzyskaniu wolności. Jedynie zwiększenie możliwości szybszego opuszczenia murów danego zakładu karnego może przekonać więźnia do zaakceptowania określonego działania prawnie innowacyjnego⁴⁵. Tego rodzaju argumentacja pozwala na przyjęcie, że dozór elektroniczny umożliwiający egzystencję w warunkach wolnościowych powinien być korzystnie oceniony także i z punktu widzenia osób odbywających karę w ramach tego nieizolacyjnego systemu wykonywania kary pozbawienia wolności.

Istotnym elementem w zakresie jak najszerzego eliminowania zjawiska niealimentacji pozostaje również należyte informowanie i edukowanie osób pokrzywdzonych tym przestępstwem⁴⁶.

Pierwsze efekty przeprowadzonej nowelizacji ustawy karnej zdają się przynosić wymierne efekty. Powyższe wynika z faktu, iż w dniu 18 grudnia 2017 r. w Ministerstwie Sprawiedliwości odbyła się konferencja prasowa Ministra Sprawiedliwości wraz z Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej⁴⁷. Zaprezentowano wówczas wstępne efekty zmian legislacyjnych w obszarze prawa karnego ukierunkowanych na

⁴⁴ M. SZCZEPANIEC, *Teoria ekonomiczna w prawie karnym*, Warszawa 2012, s. 16.

⁴⁵ J. MIGDAŁ, *Perspektywy kary pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym*, «CPKiNP» 12.1/2008, s. 279.

⁴⁶ L. MAZOWIECKA, *Prawo do informacji podstawowym prawem ofiary przestępstwa*, «Zeszyty Prawnicze» 16.1/2016, s. 187. Autorka artykułu wskazuje, że prowadzone w naszym kraju badania świadczą o tym, iż pokrzywdzeni nie są należycie poinformowani o swoich prawach (z uwagi m.in. na fakt zbyt trudnego dla przeciętnego odbiorcy języka, w którym wyartykułowano pouczenia), co w dalszej kolejności przekłada się na brak zainteresowania pokrzywdzonych przebiegiem postępowania przygotowawczego.

⁴⁷ Skuteczne ściąganie alimentów i wsparcie dla rodzin – wielki sukces zmian; <https://www.ms.gov.pl/pl/informacje/news,10179,skuteczne-sciaganie-alimentow-i-wsparcie-dla.html>, dostęp 20 marca 2018 r.

zwiększenie skuteczności egzekucji świadczeń alimentacyjnych. Na konferencji wskazano, iż ściągalność środków do Funduszu Alimentacyjnego wzrosła aż o 100%.

Wydaje się, że w interesie wszystkich odpowiedzialnych podmiotów w naszym kraju leży przyczynienie się do podniesienia efektywności ściągalności świadczeń alimentacyjnych, a tym samym dla każdego istotne winno być ograniczenie ryzyka wiktymizacji (powinno być ono niwelowane na różnych płaszczyznach, nie tylko w ramach katalogu środków represyjnych, lecz także sposobów pozakarnych⁴⁸). Aspektem, który z pewnością – poza sferą finansową – przemawiać powinien za szeregami zmian (nie tylko legislacyjnych) w świadomości społecznej jako całości powinno być również to, że poprzez brak odpowiedniego, często nawet minimalnego standardu egzystencji poszczególnych jednostek – dokonuje się intelektualna, kulturalna oraz etyczna pauperyzacja części nas samych jako obywateli wspólnego państwa.

Przeprowadzona w ubiegłym roku zmiana treści art. 209 k.k. wpłynęła na zwiększenie efektywności ściągalności środków do Funduszu Alimentacyjnego i w tym też zakresie nowelizację ustawy karnej należy ocenić pozytywnie. Niemniej, mimo istotnej przebudowy strukturalnej przestępstwa niealimentacji (w ramach art. 209 k.k.) oraz sukcesów w zakresie ratio legis wciąż formuła modyfikacji tego typu występku pozostaje otwarta i winna być każdorazowo dostosowana do otaczających zmian społecznych, jak również możliwości prawa cywilnego.

SPÓŁECZNE KOSZTY NIEALIMENTACJI

Streszczenie

Niniejszy artykuł opisuje historię kryminalizacji przestępstwa niealimentacji w polskich kodeksach karnych. We wszystkich polskich kodeksach karnych: kodeksie karnym z 1932 r., kodeksie karnym z 1969 r. oraz w kodeksie karnym z 1997 r. ujęto przestępstwo niealimentacji.

⁴⁸ W. DADAK, *Ryzyko wiktymizacji uczestników obrotu gospodarczego przestępcami gospodarczymi*, «CPKiNP» 14.2/2010, s. 118.

Aktualna maksymalna sankcja z tytułu przestępstwa niealimentacji jest niższa niż w kodeksie karnym z 1932 r. Sankcje karne zawsze powinny być ostatecznością w przypadku braku płatności alimentów. Ustawodawca tworzy nowe instrumenty, aby osiągnąć większą skuteczność w sferze ściągnięcia alimentów. Najważniejsza nie jest jednak sama kara, ale uzyskanie środków na rzecz osób uprawnionych. Zawsze powinniśmy pamiętać, iż dążenie do podniesienia efektywności ściągalności alimentów jest sprawą nas wszystkich. Nowelizacja rozwiązań w zakresie prawa karnego w Polsce ma na celu poprawę odzyskiwania alimentów i zmniejszenie luki w budżecie państwa.

THE SOCIAL COSTS OF DEFAULT ON CHILD MAINTENANCE PAYMENT

Summary

This article describes the history of the penalties for default on child maintenance payments in place in Polish criminal codes. All the criminal codes which have been in force in Poland since 1932 (viz. its 1932, 1969, and 1997 versions) describe the offence of child maintenance evasion. The current maximum penalty is less than what was prescribed by the 1932 Code. Penalisation should always be a last resort for non-payment of child maintenance. The legislator creates new instruments to make the collection of child maintenance more efficient. The most important point is not to punish the debtor but to provide the money due to eligible recipients. We should not forget that it is the business of all of us to see that child maintenance is paid as efficiently as possible. The amendment to the provisions of Polish criminal law is designed to improve the recoverability of unpaid child maintenance and thereby reduce the funds paid out to eligible claimants directly from the state budget.

Słowa Kluczowe: przestępstwo niealimentacji; społeczne koszty; kodeks karny; uporczywość; sankcja karna.

Keywords: the offence of child maintenance evasion; social cost; the Polish penal code; recidivation; penalisation.

Literatura:

- ADAMSKI A., *Przestępczość w cyberprzestrzeni. Prawne środki przeciwdziałania zjawisku w Polsce na tle projektu konwencji Rady Europy*, Toruń 2001.
- BIEŻUŃSKI M., BIEŻUŃSKI P., *Pomoc osobom uprawnionym do alimentów*, Warszawa 2009.
- BIENIEK P., CICHOCKI S., SZCZEPANIEC M., *Czynniki ekonomiczne a poziom przestępczości – badanie ekonometryczne*, «Zeszyty Prawnicze» 12.1/2012.
- BŁACHUT J., GABERLE A., KRAJEWSKI K., *Kryminologia*, Gdańsk 2001.
- BOCHEŃSKI M., *Populizm penalny w polskim wydaniu – rzecz o kryminologicznej problematyce ustawy o postępowaniu wobec osób stwarzających zagrożenie*, «CPKiNP» 19.1/2015.
- BOJARSKI T., *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2008.
- CZYŻ E., *Dzieci w prostytucji i pornografii. Wybrane materiały ze Światowego Kongresu*, Sztokholm 1996, Warszawa 1996.
- DADAK W., *Ryzyko wiktylizacji uczestników obrotu gospodarczego przestępstwami gospodarczymi*, «CPKiNP» 14.2/2010.
- GARDOCKI L., *Prawo karne*, Warszawa 2011.
- GIĘTKOWSKI R., *Skutki uchylania się od odbywania kary ograniczenia wolności*, «PiP» 51.7/2006.
- HOŁYST B., *Kryminologia*, Warszawa 2009.
- HOŁYST B., *Wiktymologia*, Warszawa 2006.
- HYPŚ S., *Komentarz do artykułu 209 kodeksu karnego*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. GRZEŚKOWIAK, K. WIAK, Warszawa 2016, komentarz elektroniczny – system informacji prawnej Legalis.
- IGNACZEWSKI J., *Uwagi wstępne*, [w:] *Alimenty. Komentarz*, red. J. IGNACZEWSKI, Warszawa 2011.
- KONIECZNIAK P., *Czyn jako podstawa odpowiedzialności w prawie karnym*, Kraków 2002.
- KOREDZUK J., *Znaczenie kodeksu karnego z 1932 r. dla rozwoju nauki i prawa karnego w Polsce w XX wieku*, «Zeszyty Prawnicze» 11.2/2011.
- KRZEMIŃSKI Z., *Alimenty i ojcostwo: komentarz*, Warszawa 2008.
- MAŁECKI M., *Przestępstwo niealimentacji w perspektywie zmian (uwagi do rządowego projektu nowelizacji art. 209 k.k. z 28 października 2016 r.)*, «CPKiNP» 20.4/2016.
- MAZOWIECKA L., *Prawo do informacji podstawowym prawem ofiary przestępstwa*, «Zeszyty Prawnicze» 16.1/2016.

- MIGDAŁ J., *Perspektywy kary pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym*, «CPKiNP» 12.1/2008.
- MOZGAWA M., *Komentarz do art. 209 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. MOZGAWA, Warszawa 2015.
- SAMBORSKI E., *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2008.
- SIEMKOWICZ P., *Przestępstwa o charakterze pedofilskim i przeciwko wolności seksualnej popełniane przez internet w ujęciu polskiego kodeksu karnego*, «CPKiNP» 15.1/2011.
- SOBCZAK J., *Zgwałcenie w przekazie internetowym*, [w:] *Przestępstwo Zgwałcenia*, red. M. MOZGAWA, Warszawa 2012.
- SZCZEPANIEC M., *Kontrowersje wokół wpływu warunków ekonomicznych na poziom przestępczości*, «CzPKiNP» 15.4/2011.
- SZCZEPANIEC M., *Teoria ekonomiczna w prawie karnym*, Warszawa 2012.
- SZCZEPANIEC M., *Komputer jako narzędzie przestępstwa*, «Zeszyty Prawnicze» 12.2/2012.
- SZCZEPANIEC M., *Bezrobocie jako czynnik kształtujący wskaźniki przestępczości*, «Zeszyty Prawnicze» 12.3/2012.
- SZEWczyk M., *Przestępstwo niealimentacji*, [w:] *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, red. J. WARYLEWSKI, Warszawa 2015.
- SZYMANOWSKA A., *Stosunek społeczeństwa polskiego do zachowań patologicznych, kontrowersyjnych i przestępczych*, «CPKiNP» 11.1/2007.
- WARYLEWSKI J., *Wymiar sprawiedliwości karnej w Polsce – diagnoza statystyczno-kryminalna wybranych aspektów*, [w:] *Między nauką a praktyką prawa karnego. Księga jubileuszowa Profesora Lecha Gardockiego*, red. Z. JĘDRZEJEWSKI, M. KRÓLIKOWSKI, Z. WIERNIKOWSKI, S. ŻÓŁTEK, Warszawa 2014.
- WOJCIECHOWSKA J., *Art. 202. Rozpowszechnianie pornografii*, [w:] *Przestępstwa przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności oraz czci i nietykalności cielesnej. Rozdziały XXIII, XXIV, XXV i XXVII kodeksu karnego*, red. B. KUNICKA-MICHALSKA, J. WOJCIECHOWSKA, Warszawa 2001.
- WRÓBEL W., ZOLL A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013.